

Наталія МАГАС

Prikarpat's'kij nacional'nij universitet imeni Vasilâ Stefanika

e-mail: natussiam@gmail.com

ORCID 0000-0002-8938-4965

Українсько-польські синтаксичні паралелі у сучасних мовознавчих дослідженнях

Ukrainian-Polish syntactic parallels in the contemporary linguistic studies

Reviews of the latest research papers on the comparative syntax of Ukrainian and Polish languages are discussed in the article. The syntactic parallels in two languages are described in the monographic works of famous Slavists. The analysis of scientific works on syntactic connections of Ukrainian and Polish languages is worked out in monographs, textbooks, numerous articles.

Key words: syntax, Ukrainian language, Polish language, semantics.

У статті зроблено огляд наукових досліджень останнього періоду у сфері зіставного синтаксису української і польської мов. Висвітлено проблематику вивчення синтаксичних паралелей у двох мовах у монографічних працях відомих славістів. Здійснено аналіз праць за тематикою синтаксичних зв'язків української та польської мов, здійснених у монографіях, навчальних посібниках, численних статтях.

Keywords: синтаксис, українська мова, польська мова, семантика.

Зіставлення українського та польського синтаксису належить до актуальних проблем сучасної лінгвістики. У запропонованій статті представлено огляд та аналіз основних праць у цій галузі. У низці публікацій питання українсько-польського синтаксису розглядаються у межах зіставлення матеріалу різних слов'янських та неслов'янських мов. Однією з перших публікацій такого типу стала ґрунтовна монографія чеського дослідника Романа Мразека *Порівняльний синтаксис слов'янських літературних мов*, присвячена проблемам дериваційного синтаксису¹,

¹ R. Mrazek, *Sravnitel'nyj sintaksis slavânskikh literaturnyh âzykov: Ishodnye struktury prostogo predloženiâ*, Brno 1990.

в тому числі українського та польського. Окремі проблеми слов'янського синтаксису описані в монографії Х. Далевської-Грень *Слов'янські мови*². Зокрема, авторка аналізує питання модальності (с. 398-431), негачії (с. 431-441), формалізації поліпредикативних структур (с. 527-559). Розглядаючи формальні структури простого та складного речень, дослідниця звертається також до матеріалу української та польської мов (напр., с. 528-536). У колективній монографії *Історична типологія слов'янських мов*³ аналізуються, зокрема, проблеми слов'янських словосполучень і речень у діахронічному аспекті. Так, досліджена роль службових слів як синтаксичних засобів (с. 191-199, 202-206), подана основна класифікація простих і складних речень (с. 212-225), інтонаційно-позиційна структура речення (с. 226-247).

Українсько-польські синтаксичні дослідження органічно увійшли у колективну монографію *Зіставно-типологічні студії: українська мова на тлі споріднених мов*, видану у співпраці Прикарпатського та Варшавського університетів⁴. У цій праці на тлі узагальнень щодо взаємодії української мови зі спорідненими виокремлено проблематику синтаксичних паралелей з польською мовою. Синтаксичні аспекти категорії зворотності в двох мовах дали змогу Н. Щербій визначити активність уживання дієслів із постфіксом *-ся* в українському реченні у зіставленні з польським з компонентом *się*⁵. На ґрунтовному фактичному матеріалі І. Кононенко показала відмінності використання двоскладності / односкладності в кожній з двох мов як системне явище⁶. О. Корпало дослідила вплив категорії особи на організацію українських і польських синтаксичних побудов⁷. Особливості функціонування у двох мовах прийменникових конструкцій проаналізував О. Воробець⁸.

Українсько-польські синтаксичні паралелі у слов'янському контексті у монографіях *Прикметник у слов'янських мовах*⁹ та *Типологія головних членів речення у слов'янських мовах*¹⁰ розглядає І. Кононенко. Водночас у цих книгах основна увага приділяється взаємозв'язку синтаксису української та польської мов (поруч з російською). У монографії, присвяченій семантико-синтаксичному

² H. Dalewska-Greń, *Języki słowiańskie*, Warszawa 2002.

³ *Īstorična tipologiā slov'āns'kih mov*, za red. O. B. Tkačenka, Kiiv 2008.

⁴ *Zistavno-tipologični studii: ukraińs'ka mova na tli sporidnenih*, za red. V. Ī. Kononenka, Kiiv – Īvano-Frankivs'k – Varšava 2015.

⁵ N. O. Šerbij, *Zvrotnist' v ukraińs'kij i pol's'kij movah* [v:] *Zistavno-tipologični studii: ukraińs'ka mova na tli sporidnenih*, s. 180-200.

⁶ Ī. V. Kononenko, *Dvoskladnist' / odnoskladnist' rečen' v ukraińs'kij i pol's'kij movah* [v:] *Zistavno-tipologični studii: ukraińs'ka mova na tli sporidnenih*, s. 200-227.

⁷ O. R. Korpalo, *Sintaksična osoba v sistem ukraińs'koj ta pol's'koj mov* [v:] *Zistavno-tipologični studii: ukraińs'ka mova na tli sporidnenih*, s. 227-240.

⁸ O. D. Vorobec', *Prijmennikovo-substantivni konstrukcii ukraińs'koj ta pol's'koj mov* [v:] *Zistavno-tipologični studii: ukraińs'ka mova na tli sporidnenih*, s. 240-264.

⁹ Ī. V. Kononenko, *Prikmetnik u slov'āns'kih movah*, Kiiv 2009.

¹⁰ I. Kononenko, *Tipologiā glavnyh členov predloženiā v slavānskih āzykah*, Warszawa 2020.

потенціалу прикметника у слов'янських мовах, авторка звертається до функціонування ад'єктива в умовах словосполучення та простого речення, в тому числі ускладненого.

У книзі Ірини Кононенко *Типологія головних членів речення у слов'янських мовах* вперше розглянуто семантичні та формально-структурні типи головних членів речення на матеріалі 15 слов'янських мов у їхньому зіставленні. Авторка демонструє, зокрема, особливості вживання в українській і польській мовах безособових речень на *-но, -то* // *-но, -то* (с. 136-140). З одного боку, використання подібних форм на загальнослов'янському тлі найбільш характерне саме для цих двох мов. З другого боку, польським конструкціям на *-но, -то* можуть відповідати українські неозначено-особові речення, оскільки у польській мові, на відміну від української, поширені дієприкметникові форми не тільки доконаного, але й недоконаного виду¹¹. У світі сучасної лінгвістичної науки з'явилися можливості залучати для досліджень широкий матеріал національних, паралельних (двомовних) та багатомовних корпусів. На жаль, потенціал корпусів для досліджень зіставного синтаксису, у тому числі українсько-польського, в наукових працях використовується лише зрідка. У згаданій монографії І. Кононенко *Типологія головних членів речення у слов'янських мовах* дослідниця звертається до 20 корпусів різного типу, в тому числі польсько-українського, українсько-польського. Авторка показує, яким чином матеріал корпусів може бути використаний у зіставних синтаксичних дослідженнях.

У низці публікацій Ірина Кононенко вивчає проблеми функціонування простих речень різного типу у слов'янських мовах, концентруючи увагу на найбільш поширених з них – українській, польській і російській. Зокрема, у статті *Системні зв'язки дієслова та прикметника у слов'янських мовах*¹² дослідниця проводить комплексний аналіз лексичних і граматичних властивостей цих частин мови, показуючи значну близькість їх синтаксичних можливостей. У роботі *Семантико-синтаксичні типи іменних предикатів у слов'янських мовах* досліджено специфіку субстантивних та ад'єктивних предикатів, у тому числі українських і польських¹³. Українські та польські ад'єктивні предикати стали предметом окремого розгляду дослідниці у розділі монографії *Тенденції розвитку української лексики та граматики – I*¹⁴.

Аналізуючи дослідження у галузі українсько-польського зіставного та контрастивного синтаксису, не можна не згадати про підручник *Контрастивна*

¹¹ Por. також: I. Kononenko, *Dihotomiâ dvusostavnyh / odnosostavnyh predloženij v slavânskikh âzykah* [v:] *Čelovek. Soznanie. Kommunikaciâ. Internet*, Warszawa 2012, s. 726-732.

¹² I. Kononenko, *Sistemni zv'âzki diêslava i prikmetnika u slov'âns'kih movah* [v:] *Žittâ u slovi*, Kiïv 2011, s. 171-181.

¹³ I. Kononenko, *Semantiko-sintaksični tipi imennih predikativ u slov'âns'kih movah* [v:] „*Filologîâ. Visnik Prikarpat'skogo universitetu*”, № XXI-XXII, s. 88-93.

¹⁴ I. Kononenko, *Prikmetnikovi predikati v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] *Tendenciï rozvitku ukraïns'koï leksi ki ta gramatiki – I*, Varšava – İvano-Frankivs'k 2014, s. 249-266.

граматика української та польської мов авторства Віталія Кононенка та Ірини Кононенко¹⁵. Хоча основу підручника складають завдання, у цьому виданні є також короткі характеристики явищ двох мов. Зокрема, є відомості про українські та польські словосполучення (с. 292-294) та речення (с. 296-299, 310-311), що засвідчують їхню структурно-семантичну відмінність.

Фундаментальна монографія Ірини Кононенко *Українська та польська мови: контрастивне дослідження*¹⁶ присвячена зіставленню двох мов на всіх рівнях мовних систем, у тому числі на синтаксичному. Наукове дослідження такого масштабу було проведено вперше. Проблеми синтаксису розглядаються майже на 200 сторінках (с. 564-759). Особлива увага приділяється відмінностям синтаксичного устрою двох мов, наприклад, особливостям дієслівного керування (с. 578-584), типам присудків (с. 609-629), ускладненим реченням (с. 664-701) та ін.

Контрастивний та зіставний синтаксис української та польської мов став предметом низки статей та розділів монографій авторства Ірини Кононенко. Зокрема, розглядаються проблеми лексико-синтаксичної сполучуваності українських і польських прикметників, у тому числі оцінних¹⁷. Валентнісний потенціал ад'єктивів виявлено на експериментальному матеріалі¹⁸. Респонденти (українці та поляки) до українських і польських прикметників одного походження (напр., *гострий // ostry, делікатний // delikatny, милий // miły*) добирали по 3 іменники. Аналізуючи результати асоціативного експерименту, авторка робить глибокі висновки про зв'язок сполучуваності з мовною картиною світу інформантів. І. Кононенко звертається також до питань семантичної та формальної структури українських і польських словосполучень¹⁹.

Досліджуючи українські та польські речення, І. Кононенко використовує різноманітні методи та підходи до синтаксичного матеріалу двох мов. Наприклад, у статті *Типологія односкладних речень в українській і польській мовах*²⁰ авторка проводить детальний аналіз цих типів мовних одиниць, виявляючи, що певні різновиди односкладних речень у польській мові, на відміну

¹⁵ V. Kononenko, I. Kononenko, *Kontrastivna gramatika ukraïns'koï ta pol's'koï mov*, vid. 1, Kiïv 2006, vid. 2, Kiïv 2010.

¹⁶ I. Kononenko, *Ukraiïns'ka ta pol's'ka movi: kontrastivne doslidžennâ* / I. Kononenko, *Język ukraiïnski i polski: studium kontrastywne*, wyd. 1, Warszawa 2012, wyd. 2, Warszawa 2017.

¹⁷ I. Kononenko, *Ocinni prikmetniki v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] *Literatury i jeziki wschodnioslowiaïskie z perspektywy koïca XX wieku*, Zielona Góra 2003, s. 305-309; I. Kononenko, *Ad'ektivni konstrukcii v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, 2004, t. 17-18, s. 104-112.

¹⁸ I. Kononenko, *Problemi leksičnoï spolučuvanosti prikmetnikiv: zistavnij aspekt (na materialii ukraïns'koï ta pol's'koï mov)* [v:] „Acta Polono-Ruthenica”, 1999, t. 4, s. 214-223.

¹⁹ I. Kononenko, *Ad'ektivno-substantivne bezprijmennikove keruvannâ v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] „Studia Ukrainika Posnaniensia”, 2017, nr V, s. 91-99.

²⁰ I. Kononenko, *Tipologiâ odnoskladnih rečen' v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, 2014, t. 2, s. 63-75.

від української, не зустрічаються або є малопоширеними. Ірина Кононенко вивчає також конструкції з подвійними синтаксичними зв'язками у двох мовах, переконливо доводячи, що хоча в обох мовах можлива реалізація усіх формально-семантичних моделей речень з предикативним означенням, в українській мові такі конструкції зустрічаються частотніше²¹. В іншій роботі дослідниця зосереджується на семантиці зумовленості у простих українських і польських реченнях²².

У декількох працях Ірина Кононенко звертається до ще однієї не дослідженої проблеми – порядку слів в українській і польській мовах²³. Авторка доводить, що розташування компонентів структури речення у польській мові, передусім атрибутів, суттєво відрізняється від української мови. З метою виявлення закономірностей польського словопорядку проведено ґрунтовний аналіз. Студії такого типу мають не тільки теоретичне, але й прикладне значення, між іншим, для вивчення обох мов як іноземних, у практиці перекладу тощо.

Варто згадати дослідження міжмовних синтаксичних зв'язків, здійснених групою науковців Прикарпатського університету. У вивченні синтаксичних проблем українсько-польських міжмовних зв'язків заслуговують на увагу наукові праці Олексія Воробця, в полі інтересів якого аналіз функціонально-семантичних аспектів граматичних одиниць на ґрунті українсько-польських паралелей²⁴. Дослідник, зокрема, зазначає, що „у корпусах сучасних української та польської мов виділяється поширена система семантичних одиниць, яким притаманні комбіновані семантико-синтаксичні властивості і які мають здатність виступати в ролі синтаксеми як субстанційного, так і предикатного плану”²⁵.

Автор фокусує увагу на ініціальній, медіальній та фінальній позиціях синтаксичних поширювачів у семантичній структурі речення, причому пропонує своє

²¹ І. Kononenko, *Konstrukcii z podvijnimi sintaksičnimi zv'язkami v ukraїns'kij i pol's'kij movah* [v:] „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, 2005, t. 19-20, s. 348-362.

²² І. Kononenko, *Kategorijna semantika zumovlenosti u prostomu rečenni (na materiali ukraїns'koї ta pol's'koї mov)* [v:] *Mova u dzerkali osobistosti*, Івано-Франківс'к 2013, s. 130-143.

²³ I. Kononenko, *Porádok slov v ad"ektivno-substantivnom komplekse* [w:] *Człowiek. Świadomość. Komunikacja. Internet*, Warszawa 2006, s. 474-480; І. Kononenko, *Semantiko-sintaksičnij potencjal prepozitivnih ta postpozitivnih atributiv (na materiali ukraїns'koї ta pol's'koї mov)* [v:] „Movoznavstvo”, 2007, № 3, s. 39-48; І. Kononenko, *Porádok sliv u prostih rečennáh ukraїns'koї ta pol's'koї mov* [v:] *Tendencii rozvítuku ukraїns'koї leksiki ta gramatiki – 2*, Warszawa – Івано-Франківс'к 2015, s. 392-408.

²⁴ O. Vorobec', *Mul'tivektornist' predikacii poširúvačiv semantičnoї modeli rečenná pol's'koї ta ukraїns'koї mov* [v:] *Naukovij časopis Nacional'nogo pedagogičnogo universitetu imeni M.P. Dragomanova. Seriá 10. Problemi gramatiki i leksikologii ukraїns'koї movi*, vip. 12, Kiiv 2015, s. 104-107.

²⁵ O. Vorobec', *Kategorijnij status poširúvačiv strukturnoї modeli rečenná* [v:] *Ukrajinstika: minulost, prítomnost, budoucnost III. Jazyk*, Brno 2015, s. 133-140; O. Vorobec', *Ob`ěktni funkcii poširúvačiv semantičnoї modeli rečenná* [v:] *Naukovij visnik Drogobič'kogo deržavnogo pedagogičnogo universitetu imeni Іvana Franka. Seriá: “Filologični nauki”, № 4, Drogobič 2015, s. 32-36.*

бачення місця цих семантичних компонентів у складі двоядерної предикативної системи. Аналіз речень із таким ускладненням потребує детально визначеного ремаркування спостережуваних фактів, оскільки ці синтаксичні побудови багатоманітні за структурою, семантикою та функціями²⁶.

Нове бачення автора щодо українсько-польських синтаксичних зв'язків можна прослідкувати у статті *Мультивекторність предикації поширювачів семантичної моделі речення польської та української мов*²⁷, де мультивекторність предикації поширювачів розглядається і як монозалежність семантичного значення аналізованих компонентів, і як полізалежність²⁸. Як зазначає О. Воробець, „векторна специфіка компонентів поширювального характеру структурної моделі речення більшою чи меншою мірою, резюмуючи проаналізовані контекстні ситуації, наближена до еквівалентності в польській та українській граматичних системах”²⁹.

У низці публікацій³⁰ Олексій Воробець розглядає проблему сучасного українського мовознавства – поширення реченнєвих одиниць з позиції функціонально-семантичного синтаксису, інтерпретуючи теоретичний аспект категорійного статусу поширювачів, підтверджуючи репрезентаціями та аналізом досліджуваних одиниць у структурі речення³¹.

²⁶ O. Vorobec', *Pozycyjna interpretaciã poŝirúvačiv u semantičnij strukturi rečennã* [v:] *Naukovij visnik Černivec'kogo nacional'nogo universitetu. Slov'áns'ka filologijã*, Vip. 732-733, Černivci 2014, s. 198-202; O. Vorobec', *Predikat u kontekstì semantiki poŝirúvačiv rečennã* [v:] *Tendencij rozviku ukráins'koj leksiki ta gramatiki – Č. II*, Warszawa – Ívano-Frankivs'k 2015, s. 437-450.

²⁷ O. Vorobec', *Mul'tivektornist' predikacij poŝirúvačiv semantičnoj modeli rečennã pol's'koj ta ukráins'koj mov* [v:] *Naukovij časopis Nacional'nogo pedagogičnogo universitetu imeni M.P. Dragomanova. Seriã 10. Problemi gramatiki i leksikologii ukráins'koj movi*, vip. 12, Kiïv 2015, s. 104-107; O. Vorobec', *Prijmennikovo-substantivni konstrukcij ukráins'koj ta pol's'koj mov* [v:] *Zistavno-tipologični studij: ukráins'ka mova na tli sporidnenih*, s. 240-264.

²⁸ O. Vorobec', *Sinonimika poŝirúvačiv u semantičnij strukturi rečennã* [v:] *Studia ucrainica Varsoviensia*, № 4, Warszawa 2015, s. 65-72; O. Vorobec', *Kauzal'nij potencial poŝirúvačiv semantičnoj modeli rečennã pol's'koj ta ukráins'koj mov* [v:] *Visnik Prikarpats'kogo nacional'nogo universitetu imeni Vasilã Stefanika. Filologijã*, vip. 44-45, Ívano-Frankivs'k 2015-2016, s. 81-86; O. Vorobec', *Sistema naukovih paradigim do vivčennã poŝirúvačiv* [v:] *Tendencij rozviku ukráins'koj leksiki ta gramatiki – III*, Warszawa – Ívano-Frankivs'k 2016, s. 160-173.

²⁹ O. Vorobec', *Temporal'ni funkcij poŝirúvačiv semantičnoj modeli rečennã pol's'koj ta ukráins'koj mov* [v:] *Naukovij visnik Mižnarodnogo humanitarnogo universitetu. Seriã: Filologijã*, vip. 16, Odesa 2015, s. 12-15; O. Vorobec', *Funkcional'na transpoziciã poŝirúvačiv semantičnoj modeli rečennã* [v:] *Naukovi pracì. Filologijã. Movoznavstvo*, vip. 266, t. 278, Mikolaïv 2016, s. 22-25.

³⁰ O. Vorobec', *Elementarne ta neelementarne (poŝirene) rečennã v sučasnij ukráins'kij literaturnij movi* [v:] *Prikarpats'kij visnik NTŠ. Slovo*, № 4(40) – № 3 (47), Ívano-Frankivs'k, 2017 – 2018, s. 127-134; O. Vorobec', *Poŝirennã ãk sintaksična kategoriã neelementarnogo rečennã* [v:] *Naukovij visnik Hersons'kogo deržavnogo universitetu. Seriã. Lingvistika*, № 34, Herson 2018, s. 7-9.

³¹ O. Vorobec', *Mul'tivektornist' predikacij poŝirúvačiv semantičnoj modeli rečennã pol's'koj ta ukráins'koj mov* [v:] *Naukovij časopis Nacional'nogo pedagogičnogo universitetu imeni M.P. Dragomanova. Seriã 10. Problemi gramatiki i leksikologii ukráins'koj movi*, vip. 12, Kiïv 2015, s. 104-107; O. Vorobec', *Sinonimika poŝirúvačiv u semantičnij strukturi rečennã* [v:] *Studia ucrainica Varsoviensia*, № 4, Warszawa 2015, s. 65-72.

Українсько-польське зіставлення релевантності опозиції „реальність” та „ірреальність” всебічно обговорено в розділі колективної монографії *Presentation of Reality and Irreality in Polish and Ukrainian Languages: COMPARATIVE STUDY*, де автори зазначають, що для української мови взаємозв'язок причини і наслідку каузації у реченнях виражається інфінітивом. У польській мові функціонально-семантичні особливості каузативних предикатів *zmusić/zmuszać* представлені у вигляді конструкцій з мегасинтаксичними поширювачами³².

Семантико-синтаксичні паралелі на тлі слов'янських мов вивчає Наталія Щербій, низка статей та кандидатська дисертація якої під назвою *Kategoria zворотності дієслів у польській мові*³³ присвячені проблематиці семантики зворотних конструкцій у польській та українській мовах. Незважаючи на значну продуктивність щодо утворення та функціонування таких конструкцій в обох мовах, ця проблема в зіставному аспекті не була предметом вивчення.

Славістці вдалося під іншим кутом поглянути на природу постфікса *-ся* в українській та рефлексивного показника *się* у польській мові. Незважаючи на спільне праслов'янське походження, в кожній мові цей показник набув своїх особливостей. Так, українській мові характерна десемантизація колишнього зворотного займенника *-ся*, який функціонально корелює з суфіксами, проте формально приєднався не до основи, а до флексії як постфікс. У польській мові компонент *się* має вільну позицію в реченні і зберігається, окрім дієслів, при дієприкметниках, предикативних формах на *-no*, *-to* та віддієслівних іменниках³⁴.

На сторінках колективної монографії *Тенденції розвитку української лексики та граматики* Наталія Щербій зробила комплексний огляд розвитку та функціонування зворотних дієслів в українській мові у зіставленні з польською, що дало можливість виділити зворотні форми, що занепали внаслідок мовно-історичних змін в одній мові, натомість в іншій збереглися. Утворення зворотних дієслів з негативною конотацією позначає вплив негачії на особистість, на яку дія цих зворотних дієслів повертається. В обох мовах спостерігається тенденція до уникання пасивних конструкцій зі зворотним показником, у польській мові вона відбувається активніше, в українській – повільніше³⁵.

³² N. Magas, O. Vorobets, *Presentation of Reality and Irreality in Polish and Ukrainian Languages: COMPARATIVE STUDY* [in:] *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries*, Riga (Latvia) 2019, p. 112-129.

³³ N. Šerbij, *Kategorija zворотnosti diєsliv u pol's'kij movi*: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk, Kiїв 2015.

³⁴ N. Šerbij, *Gramatična spolučuvaništ' virazu siє v pol's'kij movi v porivnānni z ukraińs'koū movou (postfiks -sā)* [v:] *Naukovij visnik mižnarodnogo humanitarnogo universitetu. Seriā: „Filologija”*, Odesa 2014, vip. 9, s. 44-48, por. takož: N. Šerbij, *Refleksivništ' i reciprokal'ništ' v pol's'kij ta ukraińs'kij movah* [v:] *Visnik Prikarpat's'kogo nacional'nogo universitetu imeni Vasilā Stefanika: Seriā „Filologija”*, vip. 44-45, İvano-Frankiv's'k 2015, s. 135-139; N. Šerbij, *Trivalo-vzaєmniј rid dii v ukraińs'kij ta pol's'kij movah* [v:] *Naukovij visnik Mižnarodnogo humanitarnogo universitetu. Seriā: „Filologija”*, vip. 29, Odesa 2017, s. 77-80.

³⁵ N. Šerbij, *Tendenciј rozvitku ta funkcionuvannā zворотnih diєsliv v ukraińs'kij movi (u zištavlenni z pol's'koū movou)* [v:] *Tendenciј rozvitku ukraińs'koї leksiki ta gramatiki – 3*. Varšava – İvano-Frankiv's'k 2016, s. 116-133.

Авторка категоризує віддієслівні іменники на дієслівний та іменниковий типи, що дало можливість довести їх гібридний характер, міжкатегоріальний статус та наявність протилежних категорій, таких як: вид, перехідність / неперехідність, число, відмінок, зворотність. Зокрема, дослідниця аналізує зворотні дієслівні іменники у слов'янських мовах, де описує як специфічний клас, наводячи паралелі з української, польської, чеської та словацької мов, позначає продуктивність утворення таких форм³⁶. Авторка звертається до проблем рекції таких гібридних форм в обох мовах, що доводить дієслівний характер дієслівних іменників.

Дослідниця Оксана Корпало здійснила комплексне дослідження семантико-граматичної категорії особи в сучасній польській мові у зіставленні з українською. Синтаксична особа в польській мові спирається передусім на особу морфологічну, але не тотожна їй і виходить за її межі, відрізняючись від неї багатоаспектністю, що й зумовило розмежування понять „морфологічна особа” і „синтаксична особа”³⁷.

Авторка підкреслює, що дієслівна особова форма у польській мові, передаючи інформацію і про дію, і про особу-виконавця або носія цієї дії чи стану на відміну від української мови, вважається самодостатньою. Це зумовлює елімінацію польського підмета-займенника у формі 1-ої та 2-ої особи однини і множини, причину якої вбачають, окрім історичних чинників, у надлишку інформації. Ці відмінності особливо виразно виявляються у формах минулого часу та умовного способу, в яких, на відміну від української мови, закінчення є виразниками не лише роду і числа, а й особи³⁸.

Дослідницею показано, що категорія особи в іменнику в функціонально-семантичному сенсі виконує не тільки сигніфікативну (позначення особи в класі власних і загальних назв людей), але й синтагматичну функцію (визначає особові форми дієслова, координовані з іменниками та субстантивованими частинами мови). Специфічним для польської мови є протиставлення осіб чоловічої статі іншим істотам і предметам, що об'єктивувалося в особливу категорію особи чоловічої статі – персональності, чоловічо-особову форму³⁹.

³⁶ N. Šerbij, *Mižkategorial'nij status zvorotnih viddiěslivnih imennikiv u slov'âns'kih movah* [v:] *Visnik Mariupol's'kogo deržavnogo universitetu. Seriâ: Filologîâ*, vip. 21, Mariupol' 2019, s. 233-241.

³⁷ O. Korpalo, *Semantika gramem movcâ i adresata v ukraïns'kij ta pol's'kij movah* [v:] *Tendencii rozvitku ukraïns'koï leksiki ta gramatiki* – 1, Varšava – İvano-Frankivs'k 2014, s. 293-301.

³⁸ O. Korpalo, *Âderna zona polâ sintaksičnoï osobi v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] *Komparativni doslidžennâ slov'âns'kih mov i literatur*, Kiïv 2014, s. 87-93; O. Korpalo, *Semantika gramem ne-učasnika komunikacii v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] *Ukraïnoznaveči studii*, № 15 – 16, İvano-Frankivs'k 2014 – 2015, s. 285-290.

³⁹ O. Korpalo, *Kategoriâ osobi v imenniku v pol's'kij ta ukraïns'kij movah* [v:] *Visnik Prikarpat's'kogo universitetu. Filologîâ*, vip. 42-43, İvano-Frankivs'k 2014-2015, s. 204-208; O. Korpalo, *Imennik u pozicii sub'ekta âk zasib viražennâ kategoriï sintaksičnoï osobi v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] *Odes'kij lingvističnij visnik*, vip. 5, t. I, Odesa 2015, s. 77-80.

Синтаксична категорія особи є багатоаспектною категорією, найважливішою ознакою якої є дейктичність, тобто вказівка на учасників мовленнєвого акту. Агенсивне значення є компонентом об'єктивного плану категорії синтаксичної особи і відображає відношення „діяч-дія”, при цьому діяч може бути представлений як означений, неозначений або узагальнений⁴⁰.

Означеність особи-діяча виражають двоскладні, означено-особові, безособові та інфінітивні речення, у структурі яких експліцитно чи імпліцитно є вказівка на джерело дії чи носія стану. На означеність особи в польській мові вказують передусім особові закінчення дієслів-присудків у формах 1-ої та 2-ої особи однини та множини разом з особовими займенниками відповідної особи або без них⁴¹.

Результати лексико-синтаксичних досліджень української та польської мов відображено у низці не тільки теоретичних, але й лексикографічних видань. Як відомо, словники синтаксичного або лексико-синтаксичного типу, у свою чергу, стають зручним матеріалом для вивчення українсько-польських і польсько-українських синтаксичних взаємозв'язків. У сучасній лексикографії можуть бути виділені три словники такого типу. По-перше, у 2003 р. вийшов друком *Українсько-польський синтаксичний словник* Ореста Співака та Мар'яна Юрковського⁴². Словник демонструє особливості сполучуваності низки українських і польських слів.

По-друге, лексико-синтаксичними принципами відбору матеріалу характеризується *Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів* авторства Ірини Кононенко та Ореста Співака⁴³. У виданні, що одразу стало бібліографічною рідкістю, виявлено пари слів, що мають в українській і польській мовах однакове чи наближене звучання та різні значення. Особливості сполучуваності таких слів продемонстровано на матеріалі словосполучень і речень.

По-третє, в 2010 р. був вперше виданий *Польсько-український тематичний словник*⁴⁴, неодноразово після цього додрукований. Це лексикографічне видання теж базується на лексико-граматичному принципі. У межах тематичних блоків виділяються лексико-граматичні групи слів (ЛСГ). У ЛСГ входять також словосполучення. У словнику показані можливості уживання відповідних слів

⁴⁰ O. Korpalo, *Dejktično-anaforična funkcija gramati ne-učasnika komunikacii v pol's'kij movi* [v:] *Ridne slovo v etnokul'turnomu vimiri*, Drogobič 2015, s. 89-96; O. Korpalo, *Predikativni formi na -no, -to i neoznačeništ' osobi v pol's'kij movi* [v:] *Studia methodologica*, Issue 41, Ternopil' 2015, s. 73-78.

⁴¹ O. Korpalo, *Predikativni formi na -no, -to i neoznačeništ' osobi v pol's'kij movi* [v:] *Studia methodologica*, Issue 41, Ternopil' 2015, s. 73-78.

⁴² O. Śpiwak, M. Jurkowski, *Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny*, red. nauk. I. Kononenko, Warszawa 2003.

⁴³ I. Kononenko, O. Spivak, *Ukraińsko-pol's'kij slovnik mižmovnih omonimiv i paronimiv*, red. nauk. I. Kononenko, Kiiv 2008.

⁴⁴ I. Kononenko, I. Mytnik, E. Wasiak, *Słownik tematyczny polsko-ukraiński*, Warszawa 2010, 2015, 2018, 2020.

і словосполучень у синтаксичних умовах, причому основна увага приділяється реченням, що мають в польській та українській мовах певні структурні відмінності.

Отже, наукові дослідження останнього періоду у сфері зіставного синтаксису української і польської мов привертали увагу окремих науковців, результати яких представлені в описаних публікаціях. На жаль, крім праць згаданих авторів, у науковій літературі зустрічаються лише поодинокі публікації, присвячені проблемам українсько-польських синтаксичних зв'язків⁴⁵. Очевидно, що питання українсько-польських синтаксичних паралелей потребують подальших опрацювань.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

- Askočenskaâ V. F., *Semantiko-sintaksičeskie funkcii i sinonimika modal'nyh i fazovyh konstrukcij s zavisimym infinitivom: na materiale pol'skogo, russkogo i ukrainskogo âzykov*: avtoref. diss. ... dokt. filol. nauk, Voronež 1998.
- Baraniŭs'ka O., *Ukrains'ko-pol's'ki sintaksični kontrasti na prikladî pîdrâdnh označal'nh rečen' z kiedy, gdy, dokqđ, skqđ i perekladî ih ukrains'koû movoû* [w:] „Roczniki Humanistyczne”, t. LXII, zes. 7 „Słowianoznawstwo”, 2014, s. 207-216.
- Dalewska-Greń H., *Języki słowiańskie*, Warszawa 2002.
- Īstorična tipologiâ slov`âns'kih mov*, za red. O. B. Tkačenka, Kiïv 2008.
- Kononenko Ī. V., *Prikmetnik u slov`âns'kih movah*, Kiïv 2009.
- Kononenko Ī., *Ad`ektivni konstrukcii v ukrains'kij i pol's'kij movah* [v:] „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, 2004, t. 17-18, s. 104-112.
- Kononenko Ī., *Ad`ektivno-substantivne bezprijmennikove keruvannâ v ukrains'kij i pol's'kij movah* [v:] „Studia Ukrainika Posnaniensia”, 2017, nr V, s. 91-99.
- Kononenko I., *Dihotomiâ dvusostavnyh / odnosostavnyh predloženij v slavânskîh âzykah* [v:] Čelovek. Soznanie. Kommunikaciâ. Internet, Warszawa 2012, s. 726-732.
- Kononenko Ī., *Kategorijna semantika zumovlenosti u prostomu rečenni (na materialî ukrains'koî ta pol's'koî mov)* [v:] *Mova u dzerkali osobistosti*, Īvano-Frankivs'k 2013, s. 130-143.
- Kononenko Ī., *Konstrukcii z podvijnimi sintaksičnimi zv`âzkami v ukrains'kij i pol's'kij movah* [v:] „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, 2005, t. 19-20, s. 348-362.
- Kononenko I., Mytnik I., Wasiak E., *Słownik tematyczny polsko-ukraiński*, Warszawa 2010, 2015, 2018, 2020.
- Kononenko Ī., *Ocinni prikmetniki v ukrains'kij i pol's'kij movah* [w:] *Literatury i języki wschodniosłowiańskie z perspektywy końca XX wieku*, Zielona Góra 2003, s. 305-309.

⁴⁵ Por.: V. F. Askočenskaâ, *Semantiko-sintaksičeskie funkcii i sinonimika modal'nyh i fazovyh konstrukcij s zavisimym infinitivom: na materiale pol'skogo, russkogo i ukrainskogo âzykov*: avtoref. diss. ... dokt. filol. nauk, Voronež 1998; O. Baraniŭs'ka, *Ukrains'ko-pol's'ki sintaksični kontrasti na prikladî pîdrâdnh označal'nh rečen' z kiedy, gdy, dokqđ, skqđ i perekladî ih ukrains'koû movoû* [w:] *Roczniki Humanistyczne*, t. LXII, zes. 7 „Słowianoznawstwo”, 2014, s. 207-216; L. Korol', *Zv`âzok keruvannâ u movlenni učniv pol's'kih škil L'vova* [v:] *Pol's'ka mova ta polonistika u Šhidnij Īvropi: minule i sučasnist'*, Kiïv 2015, s. 136-142.

- Kononenko Ī., *Porâdok sliv u prostih rečennâh ukraïns'koï ta pol's'koï mov* [v:] Tendenciï rozvitku ukraïns'koï leksiki ta gramatiki – 2, Warszawa – Iwano-Frankiwsk 2015, s. 392-408.
- Kononenko Ī., *Porâdok slov v ad"ektivno-substantivnom komplekse* [v:] Człowiek. Świadomość. Komunikacja. Internet, Warszawa 2006, s. 474-480.
- Kononenko Ī., *Prikmetnikovi predikati v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] Tendenciï rozvitku ukraïns'koï leksiki ta gramatiki – 1, Varšava – Īvano-Frankivs'k 2014, s. 249-266.
- Kononenko Ī., *Problemi leksičnoï spolučuvanosti prikmetnikiv: zistavnij aspekt (na materialî ukraïns'koï ta pol's'koï mov)*, „Acta Polono-Ruthenica”, 1999, t. 4, s. 214-223.
- Kononenko Ī., *Semantiko-sintaksični jpotencjal prepozitivnih ta postpozitivnih atributiv (na materialî ukraïns'koï ta pol's'koï mov)*, „Movoznavstvo”, 2007, № 3, s. 39-48.
- Kononenko Ī., *Semantiko-sintaksični tipi imennih predikativ u slov'âns'kih movah* [v:] „Filologîâ. Visnik Prikarpat's'kogouniversitetu”, № XXI-XXII, s. 88-93.
- Kononenko Ī., *Sistemni zv'âzki diêslova i prikmetnika u slov'âns'kih movah* [v:] Žittâ u slovî, Kiïv 2011, s. 171-181.
- Kononenko Ī., Spîvak O., *Ukraïns'ko-pol's'kij slovník mižmovnih omonimiv i paronimiv, za nauk. red. Ī. Kononenko*, Kiïv 2008.
- Kononenko Ī., *Tipologiâ glavnyh členov predloženîâ v slavânskih âzykah*, Warszawa 2020.
- Kononenko Ī., *Tipologiâ odnoskladnih rečen' v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] „Studia Ucrainica Varsoviensia”, 2014, t. 2, s. 63-75.
- Kononenko Ī., *Ukraïns'ka ta pol's'ka movi: kontraktivne doslidžennâ* [w:] Język ukraiński i polski: studium kontrastywne, wyd. 1, Warszawa 2012, wyd. 2, Warszawa 2017.
- Kononenko Ī.V., *Dvoskladništ'/ odnoskladništ' rečen' v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] Zistavno-tipologični studii: ukraïns'ka mova na tli sporidnenih, s. 200-227.
- Kononenko V., Kononenko Ī., *Kontrastivna gramatika ukraïns'koï ta pol's'koï mov*, vid. 1, Kiïv 2006, vid. 2, Kiïv 2010.
- Korol' L., *Zv'âzok keruvannâ u movlenni učniv pol's'kih škîl L'vova* [v:] Pol's'ka mova ta polonistika u Shidnij Êvropi: minule i sučasništ', Kiïv 2015, s. 136-142.
- Korpalo O. R., *Sintaksična osoba v sistem ukraïns'koï ta pol's'koï mov* [v:] Zistavno-tipologični studii: ukraïns'ka mova na tli sporidnenih, s. 227-240.
- Korpalo O., *Īmennik u pozicii sub'êkta âk zasib viražennâ kategorii sintaksičnoï osobi v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] Odes'kij lingvističniy visnik, vip. 5, t. I, Odesa 2015, s. 77-80.
- Korpalo O., *Kategoriâ osobi v imenniku v pol's'kij ta ukraïns'kij movah* [v:] Visnik Prikarpat's'kogo unîversitetu. Filologîâ, vip. 42-43, Īvano-Frankivs'k 2014-2015, s. 204-208;
- Korpalo O., *Predikativni formi na -no, -to i neoznačenist' osobi v pol's'kij movi* [v:] *Studia methodologica*, Issue 41, Ternopil' 2015, s. 73-78.
- Korpalo O., *Semantika gramem movcâ i adresata v ukraïns'kij ta pol's'kij movah* [v:] Tendenciï rozvitku ukraïns'koï leksiki ta gramatiki – 1, Varšava – Īvano-Frankivs'k 2014, s. 293-301.
- Korpalo O., *Semantika gramem ne-učasnika komunikacii v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] Ukraïnoznavčî studii, № 15 – 16, Īvano-Frankivs'k 2014 – 2015, s. 285 – 290.
- Korpalo O., *Âderna zona polâ sintaksičnoï osobi v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] Komparativni doslidžennâslov'âns'kih mov i literatur, Kiïv 2014, s. 87-93.

- Korpalo O., *Dejktično-anaforična funkciâ gramemi ne-učasnika komunikaciï v pol's'kij movi* [v:] Ridne slovo v etnokul'turnomu vimiri, Drogobič 2015, s. 89-96.
- Magas N., Vorobets O., *Presentation of Reality and Irrerality in Polish and Ukrainian Languages: COMPARATIVE STUDY* [in:] *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries*, Riga (Latvia) 2019, p. 112-129.
- Mrazek R., *Sravnitel'nyj sintaksis slavânskikh literaturnyh âzykov: Ishodnye struktury prostogo predloženiâ*, Brno 1990.
- Šerbij N., *Gramatična spoličuvanist' virazu się v pol's'kij movi v porivnânni z ukraïns'kou movou (postfiks -sâ)* [v:] *Naukovij visnik mižnarodnogo gumanitarnogo univertitetu. Seriâ: „Filologîâ”*, Odesa 2014, vip. 9, s. 44-48.
- Šerbij N., *Kategoriâ zvorotnosti diêsliv u pol's'kij movi*: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk, Kiïv 2015.
- Šerbij N., *Mižkategorîal'nij status zvorotnih viđdiêslivnih imennikiv u slov'âns'kih movah* [v:] *Visnik Mariupol's'kogo deržavnogo univertitetu. Seriâ: Filologîâ.*, vip. 21, Mariupol' 2019, s. 233-241.
- Šerbij N., *Refleksivnist' i reciprokal'nist' v pol's'kij ta ukraïns'kij movah* [v:] *Visnik Prikarpat's'kogo nacional'nogo univertitetu imeni Vasilâ Stefanika: Seriâ “Filologîâ”*, vip. 44-45, İvano-Frankivs'k 2015, s. 135-139.
- Šerbij N., *Tendenciï rozvitku ta funkcionuvannâ zvorotnih diêsliv v ukraïns'kij movi (u zistavlenni z pol's'kou movou)* [v:] *Tendenciï rozvitku ukraïns'koï leksiki ta gramatiki*, č. 3, Varšava – İvano-Frankivs'k 2016, s. 116-133.
- Šerbij N., *Trivalo-vzâémnij rid diï v ukraïns'kij ta pol's'kij movah* [v:] *Naukovij visnik Mižnarodnogo gumanitarnogo univertitetu. Seriâ: „Filologîâ”*, vip. 29, Odesa 2017, s.77-80.
- Šerbij N.O., *Zvorotnist' v ukraïns'kij i pol's'kij movah* [v:] *Zistavno-tipologični studii: ukraïns'ka mova na tli sporidnenih*, s. 180-200.
- Špiwak O., Jurkowski M., *Ukraïnsko-polski słownik syntaktyczny*, red. nauk. I. Kononenko, Warszawa 2003.
- Vorobec' O., *Elementarne ta neelementarne (poširene) rečennâ v sučasnij ukraïns'kij literaturnij movi* [v:] *Prikarpat's'kij visnik NTS. Slovo, № 4(40)- № 3 (47)*, İvano-Frankivs'k 2017 – 2018, s. 127-134.
- Vorobec' O., *Funkcional'na transpoziciâ poširuvačiv semantičnoï modeli rečennâ* [v:] *Naukovî pracî. Filologîâ. Movoznavstvo*, vip. 266, t. 278, Mikolaïv 2016, s. 22-25.
- Vorobec' O., *Kategorijnij status poširuvačiv strukturnoï modeli rečennâ* [v:] *Ukrajnistika: minulost, pritomnost, budoucnost III. Jazyk*, Brno 2015, s. 133-140.
- Vorobec' O., *Kauzal'nij potencîal poširuvačiv semantičnoï modeli rečennâ pol's'koï ta ukraïns'koï mov* [v:] *Visnik Prikarpat's'kogo nacional'nogo univertitetu imeni Vasilâ Stefanika. Filologîâ*, vip. 44-45, İvano-Frankivs'k 2015-2016, s. 81-86.
- Vorobec' O., *Mul'tivektornist' predikaciï poširuvačiv semantičnoï modeli rečennâ pol's'koï ta ukraïns'koï mov* [v:] *Naukovij časopis Nacional'nogo pedagogičnogo univertitetu İmeni M. P. Dragomanova. Seriâ 10. Problemi gramatiki i leksikologii ukraïns'koï movi*, vip. 12, Kiïv 2015, s. 104-107.
- Vorobec' O., *Ob`ëktnî funkciï poširuvačiv semantičnoï modeli rečennâ* [v:] *Naukovij visnik Drogobic'kogo deržavnogo pedagogičnogo univertitetu imeni İvana Franka. Seriâ: „Filologîčni nauki”*, № 4, Drogobič 2015, s. 32-36.

- Vorobec' O., *Poširennâ âk sintaksična kategorîâ neelementarnogo rečennâ* [v:] Naukovij visnik Hersons'kogo deržavnogo unîversitetu. Seriâ. Lingvistika, № 34, Herson 2018, s. 7–9.
- Vorobec' O., *Pozicijna interpretaciâ poširûvačiv u semantičnij strukturì rečennâ* [v:] vip. 732-733, Černivci 2014, s. 198–202.
- Vorobec' O., *Predikat u kontekstì semantiki poširûvačiv rečennâ* [v:] Tendencii rozvitku ukraïns'koï leksiki ta gramatiki – Č. II, Warszawa – Ívano-Frankivs'k 2015, s. 437–450.
- Vorobec' O., *Prijmennikovo-substantivni konstrukcii ukraïns'koï ta pol's'koï mov* [v:] Zistavno-tipologični studii: ukraïns'ka mova na tli sporidnenih, s. 240-264.
- Vorobec' O., *Sinonimika poširûvačiv u semantičnij strukturì rečennâ* [v:] *Studia Ucrainica Varsoviensia*, № 4, Warszawa 2015, s. 65–72.
- Vorobec' O., *Sistema naukovih paradigm do vivčennâ poširûvačiv* [v:] Tendencii rozvitku ukraïns'koï leksiki ta gramatiki – III, Warszawa – Ívano-Frankivs'k 2016, s. 160–173.
- Vorobec' O., *Temporal'ni funkcii poširûvačiv semantičnoï modeli rečennâ pol's'koï taukraïns'koï mov* [v:] Naukovij visnik Mižnarodnogo gumanitarnogo unîversitetu. Seriâ:Filologiâ, vip. 16, Odesa 2015, s. 12–15.
- Zistavno-tipologični studii: ukraïns'ka mova na tli sporidnenih*, za red. V. Í. Kononenka, Kiïv – Ívano-Frankivs'k – Varšava 2015.

złoszenie artykułu: 10 lutego 2021
przyjęcie artykułu do druku: 20 maja 2021